

Гончарова А.В.

*к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ
Сумського державного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕГІДНИХ ТА ПІДПРИЗНАЧЕНИХ СПАДКОЄМЦІВ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ВІДНОСИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СПАДКУВАННЯМ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Згідно зі ст. 7 Закон України «Про авторське право та суміжні права», суб'єктами авторського права є автори творів науки, літератури і мистецтва, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Іноземні особи та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів чи на основі принципу взаємності мають однакові з особами України права, передбачені цим Законом.

Аналізуючи можливих учасників спадкових правовідносин щодо спадкування авторських суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, зазначимо, що окрім стандартних суб'єктів спадкового права існують інші суб'єкти спадкових відносин, це - негідні спадкоємці, підпризначені спадкоємці, виконавці заповіту, відказоодержувачі.

У суспільстві завжди існувало переконання, що кожен має отримувати по заслугі. Особливо гостро дане питання постає, коли відкривається спадщина, яку повинні отримати особи, що поводити себе негідно по відношенню до спадкодавця. Зрозуміло, видається справедливим, що цю спадщину мають отримати спадкоємці, які піклувалися про спадкодавця. Законодавство не залишилось осторонь від суспільних переконань і нині встановлено різні умови усунення від спадкування негідних спадкоємців, виходячи з пануючих у суспільстві уявлень про справедливість надання майна особам, що вчинили умисні протиправні або аморальні дії відносно спадкодавця. Згідно зі ст. 1224 Цивільного кодексу України спадкоємець усуватиметься від права на спадщину у наступних випадках. Так, не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя. Дане положення не застосовується до особи, що вчинила такий замах, якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив її своїм спадкоємцем за заповітом.

Не мають права на спадкування особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині.

Не мають права на спадкування за законом батьки після дитини, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав і їхні права не були поновлені на час відкриття спадщини.

Не мають права на спадкування за законом батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом.

Не мають права на спадкування за законом одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний таким за рішенням суду. Якщо шлюб визнаний недійсним після смерті одного з подружжя, то за другим із подружжя, який його пережив і не знав та не міг знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у майні, яке було набуто ними за час цього шлюбу.

За рішенням суду особа може бути усунена від права на спадкування за законом, якщо буде встановлено, що вона ухилялася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Положення цієї статті поширюються на всіх спадкоємців, у тому числі й на тих, хто має право на обов'язкову частку у спадщині, а також на осіб, на користь яких зроблено заповідальний відказ.

Відповідно до ст. 1244 ЦК заповідач має право призначити іншого спадкоємця на випадок, якщо спадкоємець, зазначений у заповіті, помре до відкриття спадщини, не прийме її або відмовиться від її прийняття чи буде усунений від права на спадкування, а також у разі відсутності умов, визначених у заповіті. Підпризначеним спадкоємцем може бути як фізична особа (не обов'язково з числа можливих спадкоємців за законом), так і юридична особа або держава.

Однією з причин застосування такої конструкції є право спадкоємця відмовитися від спадщини на користь третіх осіб. Тобто спадкоємець має право відмовитися від прийняття авторських прав та обов'язків на користь будь-якої іншої особи, яка є чужою для спадкодавця. За наявності підпризначеного спадкоємця, сам спадкоємець не вправі відмовитися від прийняття спадщини на користь третьої особи, крім як на користь підпризначеного спадкоємця.

Варто окремо звернути увагу на ситуацію з підпризначенням спадкоємця за спадкоємцем, для якого у заповіті встановлено умову. На нашу думку, це дуже вдалий варіант, оскільки в такому випадку є зацікавлена особа (підпризначений спадкоємець), який буде перевіряти виконання поставленої заповідачем умови. Наприклад, заповідач може вказати, що він всі майнові

права автора заповідає дружині, а якщо б вона померла до відкриття спадщини чи відмовилася від неї, він авторські права заповідає брату.

Спадкоємцю належить право на одержання документів, які з причин смерті спадкодавця не були ним отримані за життя, зокрема свідоцтво про державну реєстрацію авторського права на твір або договорів, що стосуються авторського права, у тому випадку, коли були надані документи для оформлення державної реєстрації та не отримані безпосередньо автором. Спадкоємці, які прийняли спадщину і оформили свої права стають правонаступниками спадкодавця - носіями речових, майнових, зобов'язальних прав та інших прав. Вважається, що коли спадкоємець прийняв спадщину, у тому числі майнові права на об'єкти авторського права, він фактично вступив у володіння спадкоємними правами. Це означає, що спадкоємець до спливу строку чинності майнових прав може розпоряджатися майновими правами на об'єкт авторського права за власним розсудом, зокрема надавати дозвіл використовувати об'єкт іншим особам на підставі договору, а також перешкоджати неправомірному використанню, в тому числі забороняти таке використання. Якщо спадкоємців декілька, вони реалізують майнові права на об'єкт авторського права за взаємною згодою, на підставі договору. У разі, якщо такий договір відсутній, майнові права здійснюються спільно. Кожний із спадкоємців має право використовувати об'єкт авторського права, однак розпоряджатися майновими правами на об'єкт авторського права один із спадкоємців може лише за наявності згоди на це інших спадкоємців. У разі укладання договору щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права, зокрема, договору про передання майнових прав, ліцензійного договору (авторського договору про передачу виключного або невиключного права на використання об'єктів авторського права), суб'єктом прав відповідно до яких виступає спадкоємець, необхідно враховувати: наявність у спадкоємців свідоцтв про право на спадщину; частки спадкоємців при спадкуванні; наступні договори спадкоємців щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права; строк чинності майнових прав, після закінчення якого об'єкти авторського права переходять у суспільне надбання й можуть використовуватися будь-якими особами без одержання згоди від суб'єктів прав і без виплати їм винагороди.

Гончарова, А.В. Особливості правового статусу негідних та підпризначених спадкоємців, що беруть участь у відносинах, пов'язаних зі спадкуванням авторських прав [Текст] / А.В. Гончарова // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. /

Ред.кол.: В.С. Венедіков, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедікова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 85-88.